

Mukauttamisen ja poikkeamisen ohjeistus kuuluu osaksi Sedun erityisen tuen suunnitelmaa. Suunnitelma on päivitetty kevään 2024 aikana.

Mukauttaminen (Liite 4)

Laki ammatillisesta koulutuksesta (531/2017), 64 §, Erityinen tuki:

Erityistä tukea saavan opiskelijan osalta ammatillisen perustutkinnon perusteiden mukaista osaamisen arviointia voidaan mukauttaa laatimalla opiskelijalle yksilöllinen osaamisen arviointi.

Osaamisen arviointia voidaan mukauttaa vain siinä määrin, kuin se on opiskelijan henkilökohtaiset tavoitteet ja valmiudet huomioon ottaen välttämätöntä.

Huomataan, että opiskelijalla on vaikeuksia

- saavuttaa ammattitaitovaatimuksia jossakin tietyssä ammatillisessa tutkinnon osassa TAI
- saavuttaa osaamistavoitteita jossakin tietyssä YTO-opintojen tutkinnon osan osa-alueessa (esim. Matematiikka ja matematiikan soveltaminen).

Opiskelijalle annetaan tukitoimia osaamisen kartuttamiseksi

- huomataan, että annetut tukitoimet eivät riitä siihen, että osaaminen riittäisi T1-tasolle
- vastuuohjaaja tai tutkinnon osan tai osa-alueen opettaja ottaa yhteyttä yksikön ervaan ja yhdessä keskustellen päädytään mukauttamistarpeeseen

Mukauttaminen vaatii aina erityisen tuen päätöksen. Jos sitä ei vielä ole, toimitaan seuraavasti:

- järjestetään kuuleminen opiskelijalle ja alaikäisen opiskelija huoltajalle
  - vastuuohjaaja keskustelee erityisen tuen tarpeesta opiskelijan kanssa
  - jos opiskelija on alaikäinen, vastuuohjaaja ottaa yhteyttä opiskelijan huoltajaan ja selvittää hänelle erityisen tuen tarpeen.
  - opiskelija ja huoltaja kuittaavat kuulemisen toteutumisen Wilma-lomakkeelle
  - vastuuohjaaja kirjaa erityisen tuen kuulemispäivämäärät opiskelijan HOKSiin, kohtaan HOKS laadinta-, hyväksyntä- ja päivitystapahtumat. HOKS-tapahtumatyypiksi valitaan Päivitys. HOKS-tapahtuman selitteeseen vastuuohjaaja kirjaa kuulemispäivämäärät ja merkinnän siitä, että opiskelijaa/alaikäisen opiskelijan huoltajaa on kuultu ennen erityisen tuen päätöksen tekemistä
- erityisen tuen kuulemisen voi tehdä myös esimerkiksi opo, kuraattori tai erva. Aina se, joka kuulemisen järjestää, tekee tapahtumasta Wilman HOKSiin päivityksen.
- erva tekee erityisen tuen esityksen Wilma-lomakkeelle.
- Aspasihteri laatii viranhaltijapäätöksen ja toimittaa sen sähköistä allekirjoitusta varten koulutuspäällikölle.
- aspasihteri lähettää viranhaltijapäätöksestä kopion opiskelijalle, alaikäisen opiskelijan huoltajalle, vastuuohjaajalle, koulutuspäällikölle ja ervalle.
- aspasihteri vie tarvittavat tiedot Primukseen
  - täppä kohtaan "Erityisen tuen suunnitelma tehty"

- viranhaltijapäätöksen tiedot: Erityisen tuen päätös, päätöspäivä, päätösnumero sekä päättäjä

Erityisen tuen opiskelijan arvioinnin mukauttaminen tehdään tutkinnon osan ammattitaitovaatimus tai YTO-osa-alueen osaamistavoite kerrallaan, mitään laajamittaisia mukauttamispäätöksiä ei tehdä. Mukauttaminen vaatii opiskelijan sekä alaikäisen opiskelijan huoltajan kuulemisen ennen mukautuspäätöksen tekemistä:

- tutkinnon osan tai osa-alueen opettaja keskustee opiskelijan kanssa mukauttamisen tarpeesta
- vastuuohjaaja tai joissakin tapauksissa opo, kuraattori tai erva ottaa yhteyttä alaikäisen opiskelijan huoltajaan ja keskustele mukauttamisen tarpeesta
- opiskelijalle ja alaikäisen opiskelijan huoltajalle pitää kertoa, että arvioinnin mukauttaminen saattaa vaikuttaa mahdollisiin jatko-opintoihin pääsemiseen tai jatko-opinnoista suoriutumiseen
- opiskelija ja huoltaja kuittaavat kuulemisen toteutumisen Wilma-lomakkeelle
- se henkilö, joka keskustelee opiskelijan/alaikäisen opiskelijan huoltajan kanssa mukauttamisen tarpeesta, kirjaa mukauttamisesta käydyn kuulemiskeskustelun päivämäärän opiskelijan HOKSiin, kohtaan HOKS laadinta-, hyväksyntä- ja päivitystapahtumat. HOKS-tapahtumatyypiksi valitaan Päivitys. HOKS-tapahtuman selitteeseen kuulemisen järjestäjä kirjaa kuulemispäivämäärän ja merkinnän siitä, että opiskelijaa/alaikäisen opiskelijan huoltajaa on kuultu ennen mukautuspäätöksen tekemistä.
- erva tekee Wilma-lomakkeella esityksen tutkinnon osan ammattitaitovaatimuksen tai osaamistavoitteen mukauttamisesta. Aspasihteeri laatii viranhaltijapäätöksen ja toimittaa sen sähköistä allekirjoitusta varten koulutuspäällikölle.
  - Mukauttamisen esityslomake löytyy Wilmasta
  - Mukauttaminen tehdään niihin ammattitaitovaatimukseen tai osaamistavoitteisiin, joissa opiskelija ei saavuta T1 tason osaamista. Mikäli yksikin osa-alueen ammattitaitovaatimuksen tai osaamistavoitteen arviointi on mukautettu, tulee koko osa-alueen arviointi kirjata mukautettuna.
- Asiakaspalvelusihteeri vie tarvittavat tiedot Primukseen
  - viranhaltijapäätöksen tiedot: Mukauttamispäätös, päätöspäivä, päätösnumero sekä päättäjä
  - vaihtaa opinnot tyyppiin mukautetuksi
  - valitsee todistusviitemerkinnän
    - Yhteisen tutkinnon osan osa-alueen osaamisen arviointia on mukautettu ammatillisesta koulutuksesta annetun lain (531/2017) 64 §:n perusteella.
    - Tutkinnon osan osaamisen arviointia on mukautettu ammatillisesta koulutuksesta annetun lain (531/2017) 64 §:n perusteella.

Erva vie mukautustiedot opiskelijan Wilmaan, **sekä ”Oppimissuunnitelmaan” että** Erityisen tuen suunnitelmaan, kohtaan *”Mukautettava tutkinnon osa tai osa-alue”*.

- Primus-tietojen syöttämisen jälkeen opiskelijan opintopuussa mukautettu tutkinnon osa tai osa-alue muuttuu väriltään vaalean violetiksi.

Mukauttamispäätöksen jälkeen opiskelijalle laaditaan yksilöllinen osaamisen arvioinnin kuvaus mukautettavasta ammattitaitovaatimuksesta-tai osaamistavoitteesta. Opiskelijalla

on oikeus saada ohjausta tai kokoaikaista ohjausta suorittaessaan mukautetun arvioinnin opintoja.

Arviointivaiheessa opettaja vie arvosanan 1, 2, 3, 4 tai 5 arviointikohtaan, mukautustieto on jo olemassa kyseisessä tutkinnon osassa tai osa-alueessa. Arvosanan syöttämisen jälkeen opintopuun väri tutkinnon osassa tai osa-alueessa muuttuu tumman violetiksi.

Arvioinnin jälkeen opettaja laatii sanallisen, positiivisen kuvauksen opiskelijan osaamisesta mukautetusti arvioidussa ammattitaitovaatimuksessa tai osaamistavoitteessa. Opettaja tallentaa sanallisen kuvauksen opiskelijakohtaisen arvioinnin kohtaan ”*Sanallinen arviointi*”. Aspa-sihteerin siirtää sanallisen kuvauksen todistusviitteen perään.

Case: opiskelijalle on tehty mukautuspäätös, mutta hän suoriutuikin tutkinnon osan ammattitaitovaatimuksista tai tutkinnon osan osa-alueen osaamistavoitteista normaalin arviointiasteikon mukaisesti

- tutkinnon osan tai osa-alueen opettaja keskustee opiskelijan kanssa ja kuulee häntä mukauttamisen purkamisesta
- vastuuohjaaja tai joissakin tapauksissa opo, kuraattori tai erva ottaa yhteyttä alaikäisen opiskelijan huoltajaan ja keskustelee ja kuulee häntä mukauttamisen purkamisesta
- tehdään viranhaltijapäätös mukauttamisen purkamisesta
- se henkilö, joka järjestää kuulemisen kysyy, kirjaa mukauttamisen purkamisesta käydyin kuulemisen päivämäärän opiskelijan HOKSiin, kohtaan HOKS laadinta-, hyväksyntä- ja päivitystapahtumat. HOKS-tapahtumatyyppiä valitaan Päivitys. HOKS-tapahtuman selitteeseen kuulemisen järjestäjä kirjaa kuulemispäivämäärän ja merkinnän siitä, että opiskelijaa/alaikäisen opiskelijan huoltajaa on kuultu ennen mukauttamisen purkamisen päätöstä
- erva tekee esityksen tutkinnon osan tai tutkinnon osan osa-alueen mukauttamisen purkamisesta Wilma-lomakkeelle.
- Aspa-sihteerin laatii viranhaltijapäätöksen ja toimittaa sen sähköistä allekirjoitusta varten koulutuspäällikölle.
- aspasihteerin vie tarvittavat tiedot Primukseen
  - viranhaltijapäätöksen tiedot: Mukauttamisen purku, päätöspäivä, päätösnumero sekä päättäjä
  - poistaa tyyppin ”mukautettu”
  - poistaa todistusviitemerkinnän
    - Yhteisen tutkinnon osan osa-alueen osaamisen arviointia on mukautettu ammatillisesta koulutuksesta annetun (531/2017) 64 §:n perusteella.
    - Tutkinnon osan osaamisen arviointia on mukautettu ammatillisesta koulutuksesta annetun lain (531/2017) 64 §:n perusteella.
  - Primus-tietojen muokkaamisen jälkeen opiskelijan opintopuussa pakollinen tutkinnon osa muuttuu väriltään vaaleanpunaiseksi ja valinnainen tutkinnon osa muuttuu väriltään siniseksi

Vaikka opiskelijan aiemmin suoritettussa tutkinnossa osaamisen arviointia on mukautettu, voidaan tutkinnon osa tai yhteisten tutkinnon osan osa-alue tunnustaa tutkintoon. Tällöin todistuksen osaamisen tunnustamisen viitetietoihin tulee alkuperäinen merkintä osaamisen arvioinnin mukauttamisesta. Osaamisen tunnustamisesta sovitaan aina opiskelijan kanssa,

kun kyse on tutkinnon osasta tai yhteisen tutkinnon osan osa-alueesta, jonka arviointia on mukautettu.

Poikkeaminen (Liite 5)

Laki ammatillisesta koulutuksesta (531/2017), 66 §, Ammattitaitovaatimuksista tai osaamistavoitteista poikkeaminen:

- *Ammatillisen perustutkinnon perusteiden mukaisista ammattitaitovaatimuksista tai osaamistavoitteista voidaan poiketa siten, että opiskelija ei osoita jotakin tutkinnon perusteiden edellyttämää osaamista, jos:*
  - 1) *tutkinnon perusteiden mukaiset ammattitaitovaatimukset tai osaamistavoitteet ovat olosuhteet tai aiemmin hankittu osaaminen huomioiden joiltakin osin opiskelijalle kohtuuttomia; tai*
  - 2) *poikkeaminen on perusteltua opiskelijan vammaan tai terveydentilaan liittyvistä syistä.*
- *Poikkeamisen tavoitteena on, että opiskelija voi suorittaa tutkinnon, vaikka hän 1 momentissa tarkoitettujen syiden vuoksi ei voi joiltakin osin saavuttaa tutkinnon perusteiden mukaisia ammattitaitovaatimuksia tai osaamistavoitteita. Ammattitaitovaatimuksista ja osaamistavoitteista voidaan poiketa vain siinä määrin kuin se on 1 momentissa tarkoitettujen syiden vuoksi välttämätöntä.*

Poikkeaminen vaatii aina opiskelijan ja alaikäisen opiskelijan huoltajan kuulemisen ennen päätöksen tekemistä. Poikkeamisen vaihtoehtona voidaan miettiä arvioinnin mukauttamista.

Hoksaaja tai opo suunnittelee yhdessä opiskelijan kanssa suoritettavia opintoja ja huomataan, että opiskelija ei ole aikaisemmissa opinnoissaan opiskellut ruotsin kieltä (opiskelija on maahanmuuttaja **TAI** hän ei ole opiskellut ruotsia perusopinnoissaan, esim. perusopetus on käyty silloin, kun ruotsi ei ole ollut pakollinen tai hänet on perusopinnoissa vapautettu ruotsin kielen opiskelusta)

- hoksaaja tai opo kuulee opiskelijaa siitä, haluaako opiskelija suorittaa ruotsin kielen pakollisen kurssin vai haluaako hän, että ruotsin kielestä poiketaan. Lisäksi opiskelijan kanssa sovitaan tilalla tehtävästä valinnaisesta opinnoista.
- hoksaaja tai opo ottaa yhteyttä alaikäisen opiskelijan huoltajaan ja kuulee häntä poikkeamisesta ennen päätöksen
  - opiskelijalle ja alaikäisen opiskelijan huoltajalle pitää kertoa, että poikkeamisen tekeminen vaikuttaa mahdollisista jatko-opinnoista suoriutumiseen.
- opiskelija ja alaikäisen opiskelijan huoltaja kuittaavat käydyn poikkeamiskeskustelun Wilma-lomakkeelle

1. Yhteiset tutkinnon osat

Case 1: Opiskelijan äidinkieli on muu, kuin suomi, ja hän ei ole koskaan opiskellut ruotsia. Jos päädytään ruotsin kielestä poikkeamiseen, hoksaaja tai opo valitsee yhdessä opiskelijan kanssa ruotsin tilalla suoritettavan valinnaisen tutkinnon osan osa-alueen. Opiskelijan opintoihin sisällytetään Viestintä ja vuorovaikutusosaaminen tutkinnon osassa olevien muiden osa-alueiden valinnaisia opintoja poikkeamista vastaava laajuus seuraavista vaihtoehdoista:

- Viestintä- ja vuorovaikutus äidinkielellä S2, 1 osp (kun kyseessä on maahanmuuttaja, suositellaan tätä vaihtoehtoa)
- Viestintä ja vuorovaikutus äidinkielellä, suomi, valinnainen, 1 osp (kun kyseessä on suomenkielinen opiskelija, joka ei ole aiemmissa opinnoissa opiskellut ruotsia)
- Viestintä ja vuorovaikutus vieraalla kielellä, englanti, valinnainen, 1 osp
- Toiminta digitaalisessa ympäristössä, valinnainen, 1 osp
- Taide ja luova ilmaisu, valinnainen, 1 osp
- opiskelija voi vaihtoehtoisesti opiskella tarjolla olevia ruotsin kielen alkeisopintoja ja suorittaa sen jälkeen tutkinnon perusteen mukaisen osa-alueen.
- se henkilö, joka keskustelee ja kuulee opiskelijaa/opiskelijan huoltajaa, kirjaa poikkeamisesta käydyn kuulemisen päivämäärän opiskelijan HOKSiin, kohtaan HOKS laadinta-, hyväksyntä- ja päivitystapahtumat. HOKS-tapahtumatyypiksi valitaan Päivitys. HOKS-tapahtuman selitteeseen keskustelija kirjaa kuulemispäivämäärän ja merkinnän siitä, että opiskelijan/alaikäisen opiskelijan huoltajaa on kuultu poikkeamisesta ennen päätöksen tekoa
- erva tekee esityksen tutkinnon osan osa-alueen poikkeamisesta Wilma-lomakkeelle. Esitykseen merkitään tieto tilalla suoritettavasta valinnaisesta tutkinnon osan osa-alueesta. Aspasihteri laatii viranhaltijapäätöksen ja toimittaa sen sähköistä allekirjoitusta varten koulutuspäällikölle.
- Opiskelija ja alaikäisen opiskelijan huoltaja kuittaavat kuulemisen Wilman esityslomakkeelle
- aspasihteri vie tarvittavat tiedot Primukseen
  - viranhaltijapäätöksen tiedot: Päätös osaamistavoitteista poikkeamiseen, päätöspäivä, päätösnumero sekä päättäjä
  - valitsee tyyppiä ”poikettu”
  - **YTO:** valitsee todistusviitemerkinnän, johon lisätään poiketun tutkinnon osan tilalla tehtävä valinnainen tutkinnon osa-alue
  - *Esimerkki:*
    - Liiketoiminnan perustutkinto*
    - Viestintä ja vuorovaikutusosaaminen 2) 11 osp Hyväksytyt*
    - 1) Viestintä ja vuorovaikutus toisella kotimaisella kielellä, ruotsi, pakollisen osa-alueen kohdalla on poikettu osaamistavoitteista ammatillisesta koulutuksesta annetun lain perusteella (L531/2017, 66 §). Opiskelija on suorittanut tämän sijaan....*
- Opo huolehtii siitä, että opiskelija liitetään arviointikirjaan (ryhmämuotoinen) **TAI** ohjaa opiskelijan suorittamaan korvaavan opinnot (YTO-verkko-opinnot)
- Primus-tietojen syöttämisen jälkeen opiskelijan opintopuussa poikettu tutkinnon osa-alue muuttuu väriltään keltaiseksi
- erva vie tiedon poikkeamisesta opiskelijan Wilmaan, lomakkeelle ”Oppimissuunnitelma”

Case 2: Opiskelijan äidinkieli on muu kuin suomi, ja hän ei ole koskaan opiskellut englantia

- jos opiskelijalta löytyy perusopetuksen jälkeinen todistus, jossa opiskelijan äidinkieli tai joku muu kieli on arvioitu, hänelle voidaan tunnustaa ja tunnustaa pakollinen vieras kieli osaksi tutkintoa todistuksen mahdollistamalla laajuudella osaamisen ajantasaisuus huomioiden

- tällöin ei tehdä poikkeamista englannin kielestä, koska vieras kieli voi olla mikä tahansa kieli
  - opiskelijan opintopuussa viestintä ja vuorovaikutus vieraalla kielellä, englanti poistetaan ja tilalle kirjataan viestintä ja vuorovaikutus vieraalla kielellä, ”kyseinen kieli, esim. venäjä”. Asiakaspalvelusihteerit/palveluneuvojat tekevät tarvittavat muutokset opintopuuhun.
- jos opiskelijalla ei ole perusopetuksen jälkeistä todistusta, josta vieraan kielen osaaminen voidaan tunnistaa ja tunnustaa, opiskelija voi osoittaa osaamisensa kirjallisesti ja suullisesti, mikäli Sedusta löytyy kyseistä kieltä osaava opettaja
- jos todistusta ei löydy, eikä opiskelija pysty osoittamaan osaamistaan:
  1. opiskelija ohjataan ensisijaisesti opiskelemaan tarjolla olevia englannin kielen alkeet -opintoja ja suorittamaan sen jälkeen tutkinnon perusteen mukaisen osa-alueen.

Englannin kielen pakollisiin opintoihin annetaan lisätukea esim. Vauhdittamossa. Opiskelijan englannin kielestä tehdään tarvittaessa osaamisen arvioinnin mukautus.
  2. mikäli englannin kielen opiskelu todetaan kohtuuttomaksi, siitä voidaan poiketa. Tällöin opiskelija suorittaa pakollisen englannin tilalla 3 osp valinnaisia opintoja samasta tutkinnon osasta
    - kielten osalta tulee huomioida kielten osaamiseen liittyvät ammattitaitovaatimukset

Case 3: Opiskelijan äidinkieli on muu kuin suomi eikä hän osallistu Viestintä ja vuorovaikutus äidinkielellä, suomi, pakollinen –opintoihin.

- Viestintä ja vuorovaikutus äidinkielellä -osa-alue suoritetaan ja sitä opetetaan siten, että äidinkielenä on koulutuksen järjestäjän opetus- ja tutkintokielen mukaisesti suomen, ruotsin tai saamen kieli. Sedussa opetus- ja tutkintokieli on järjestämisluvan mukaisesti suomen kieli.
- Opiskelija suorittaa osa-alueen suomi toisena kielenä opintoina. Mikäli koulutuksen järjestäjä näin mahdollistaa, voi opiskelija suorittaa osa-alueen vaihtoehtoisesti myös saamen-, romanin-, viittoma-, suomi viittomakielisille tai muulla opiskelijan äidinkielellä.
  - Sedussa opiskelija suorittaa Viestintä- ja vuorovaikutus äidinkielellä, suomi pakollinen osa-alueen tilalla Viestintä ja vuorovaikutus äidinkielellä, suomi toisena kielenä -opinnot, eikä siitä tehdä poikkeamispäätöstä.

2. Ammatilliset tutkinnon osat

Ammatillisissa tutkinnon osissa voidaan poiketa jostain ammattitaitovaatimuksesta tai sen osasta. Poikkeaminen ei saa olla tutkinnon osan keskeistä osaamista eikä laajuudeltaan kovin suurta. Jos poikkeaminen koskee keskeistä osaamista, on mietittävä, voidaanko kyseistä tutkinnon osaa arvioida.

Case 1: Opiskelija suorittaa logistiikan perustutkintoa, tutkinnon osa Yhdistelmäajoneuvokuljetukset, 40 osp.

Opetussuunnitelmassa lukee näin: Ammattitaitovaatimusten lisäksi opiskelija tai tutkinnon suorittaja suorittaa ADR-peruskurssin ja kokeen hyväksytysti.

Perustelut:

- Opiskelija on saanut ADR-peruskurssin opetuksen oppilaitoksessa.
- Osaaminen osoitetaan Traficomien tekemällä kokeella
- Opiskelija on opetuksen saatuaan yrittänyt suorittaa Traficomien koetta useampaan kertaan, mutta ei ole saanut koetta läpi

- ADR-koe on pieni osa 40 osaamispisteen kokonaisuutta ja sen puuttuminen ei vaikuta tutkinnon osan läpäisemiseen
- Opiskelija voi suorittaa Traficomin kokeen valmistumisen jälkeen
- ADR-kokeen läpäisystä Traficom antaa aina erillisen todistuksen/kortin
- opiskelijalle tehdään poikkeamis päätös ADR-kokeen hyväksytysti suorittamisesta
- Tutkintotodistuksesta tulee ilmetä:
  - tieto niistä ammattitaitovaatimuksista, joista on poikettu

Case 2: Opiskelija opiskelee maatalousalan perustutkintoa, tutkinnon osa Työskentely maatalousalalla, 15 osp

Opetussuunnitelmassa on 11 ammattitaitovaatimusta, joista opiskelija saavuttaa 10, mutta ammattitaitovaatimus ”kuljettajalta edellytettävä T-luokan ajolupa (traktorikortti)” kaatuu opiskelijan terveydentilaan, joka määrittää, että opiskelija ei voi saada ajokorttia.

Toimintaohje, molemmat **caset**:

Opiskelijalle tehdään poikkeaminen kyseisestä ammattitaitovaatimuksesta tai sen osasta.

- se henkilö, joka kuulee opiskelijaa/alaikäisen opiskelijan huoltajaa poikkeamisen tekemisestä, kirjaa keskustelun päivämäärän opiskelijan HOKSiin, kohtaan HOKS laadinta-, hyväksyntä- ja päivitystapahtumat. HOKS-tapahtumatyypiksi valitaan Päivitys. HOKS-tapahtuman selitteeseen kuulemisen järjestäjä kirjaa päivämäärän ja merkinnän siitä, että opiskelijaa/alaikäisen opiskelijan huoltajaa on kuultu ennen poikkeamisen päätöksen tekemisestä
- erä tekee esityksen tutkinnon osan ammattitaitovaatimuksesta poikkeamisesta Wilma-lomakkeelle. Tilalle ei määritellä muita opintoja (opiskelija suorittaa koulussa annetun opetuksen ryhmän mukana). Aspasihteri laatii viranhaltijapäätöksen ja toimittaa sen sähköistä allekirjoitusta varten koulutuspäällikölle.
- Opiskelija ja alaikäisen opiskelijan huoltaja kuittaavat kuulemisen Wilman esityslomakkeelle
- aspasihteri vie tarvittavat tiedot Primukseen
  - viranhaltijapäätöksen tiedot: Päätös ammattitaitovaatimuksista poikkeamiseen, päätöspäivä, päätösnumero sekä päättäjä
  - valitsee tyyppiä poikettu
  - valitsee todistusviitemerkinnän, johon lisätään poikettu ammattitaitovaatimus, ei sitä, mitä tilalla on tehty.
- Primus-tietojen syöttämisen jälkeen opiskelijan opintopuussa poikettu tutkinnon osa-alue muuttuu väriltään keltaiseksi, myös ammatillisissa tutkinnon osissa, vaikka esimerkiksi vain yhdestä ammattitaitovaatimuksesta on poikettu
- Erä vie poikkeamisen tiedon opiskelijan Wilmaan, lomakkeelle Oppimissuunnitelma.

Case 3: Opiskelijalle on tehty YTO-opinnoissa poikkeaminen ja esitykseen on kirjattu, mitä valinnaista YTO-opintoa opiskelija tekee poiketun tilalla. Aspa-sihteri on vienyt todistusviiteeseen tiedon poikkeamisesta sekä korvaavasta opinnosta. Matkan varrella korvaava opinto muuttuu. Miten toimitaan?

- Tehdään opiskelijan HOKSiin päivitysmerkintä asiasta. Merkinnän tekee se, joka on sopinut korvaavasta opinnosta ja sen muutoksesta opiskelijan kanssa. Yleensä tämä henkilö on OPO. Samalla muutetaan todistusviitemerkintään uusi korvaava opinto.

Vaikka opiskelijan aiemmin suoritetussa tutkinnossa ammattitaitovaatimuksista tai osaamistavoitteista on poikettu, voidaan tutkinnon osa tai yhteisten tutkinnon osan osa-alue tunnustaa tutkintoon. Tällöin todistuksen osaamisen tunnustamisen viitetietoihin tulee alkuperäinen merkintä ammattitaitovaatimuksista tai osaamistavoitteista poikkeamisesta.